

УДК 398.21:801.82(477)“1883”

Л. П. Козар

ФОЛЬКЛОРНА ОСНОВА ІСТОРИКО- ЕТНОГРАФІЧНИХ ПРАЦЬ ФЕДОРА ВОВКА ПРО ЗАДУНАЙСЬКУ СІЧ

У статті проаналізовано праці Ф. Вовка «Задунайская Сечь (по местным воспоминаниям и рассказам)» (1883) та «Русские колонии в Добрудже (историко-этнографический очерк)» (1889), що були опубліковані на сторінках журналу «Киевская старина» під псевдонімами «Кондратович» і «Лупулеску». На основі записів історичних пісень, переважно невідомих варіантів, та переказів 120-літнього запорожця Ананія Коломійця й інших оповідачів учений створив перше дослідження з історії, культури та побуту задунайських січовиків. Обидві праці об'єднані головною думкою про нерозривний зв'язок українського етносу й задунайського козацтва, який добре відобразився в усній народній творчості.

Ключові слова: Федір Вовк, Задунайська Січ, історичні пісні та перекази, Ананій Коломієць.

В статье сделан анализ трудов Ф. Вовка «Задунайская Сечь (по местным воспоминаниям и рассказам)» (1883) и «Русские колонии в Добрудже (историко-этнографический очерк)» (1889), которые были опубликованы на страницах журнала «Киевская старина» под псевдонимами «Кондратович» и «Лупулеску». На основе записей исторических песен, преимущественно неизвестных вариантов, и преданий 120-летнего запорожца Анания Коломийца и других рассказчиков учений создал первое исследование истории, культуры и быта задунайских сечевиков. Обе работы объединены главной мыслью о неразрывной связи украинского этноса и задунайского казачества, которая хорошо отразилась в устном народном творчестве.

Ключевые слова: Федор Вовк, Задунайская Сечь, исторические песни и предания, Ананий Коломиец.

The article analyses the F. Vovk works *The Transdanubian Sich (After Local Recollections and Stories)* (1883) and *The Russian Colonies*

in *Dobrudja (A Historical and Ethnographic Sketch)* (1889), which were published in the periodical *The Kyivan Past* under Vovk's aliases *Kondratovich* and *Loupouleskou*. Using as the basis the historical songs (substantially their unknown versions) and the narratives of the 120-year-old Cossack Ananiy Kolomiyets, as well as other storytellers, the scholar has created the first study of the history, culture and the mode of life of the Transdanubian *sichovyks* (Sich Cossacks). Both works share the motif of inextricable link of the Ukrainian ethnic group and the Transdanubian Cossacks, which is well attested in oral folk art.

Keywords: Fedir Vovk, Transdanubian Sich, historical songs and narratives, Ananiy Kolomiyets.

Федір Кіндратович Вовк (Волков) [псевд. і крипт. – Ф. Ново-строєнський, Яструбець, Ф. Кондратович, Сірко, Лупулеску, Новостроєнко, Th. Volkov, T. Vovk, Theodore Volkov, Ф. Сірко, Н., С-О, S-О, С-ого, X. В., Хв. В-к, Ф. В-ч, Хв. В.; 5(17).03.1847, с. Крячківка, нині – Пирятинського р-ну Полтавської обл. – 29.06.1918, м. Жлобин, поблизу м. Гомеля (Білорусь) (за іншими даними в Гомелі)] ввійшов в історію національної та європейської науки як етнограф, фольклорист, антрополог, археолог, музеєзнавець, публіцист, громадський діяч, видавець, один з основоположників української археології, етнології та антропології. Європейську наукову методичку він застосував на українському ґрунті, репрезентуючи Україну та її наукові досягнення у світі. Перебуваючи за межами України понад сорок років, Ф. Вовк усе своє життя присвятив саме їй. Його наукова праця тісно переплітається з громадською діяльністю і займає вагомe місце в історії українського національного відродження. Спадщина вченого нараховує понад 600 робіт [1, с. 18]. Він відомий як доктор природничих наук (1905), дійсний член Наукового товариства імені Шевченка, професор Сорбонни, Санкт-Петербурзького і Каннського університетів, президент Асоціації антропологів Росії тощо.

Постаті Ф. Вовка присвячено сотні публікацій – нарисів, некрологів, спогадів, статей, дисертаційних досліджень та ін.

Їх історіографія представлена в працях О. Франко [16; 17] та Р. Конти [7–9]. В. Наулко разом із В. Старковим, О. Франко та Н. Руденко видали понад 30 публікацій листування Ф. Вовка з В. Антоновичем, М. Біляшівським, Л. Бергом, М. Грушевським, Д. Яворницьким, В. Шухевичем, Б. Грінченком, М. Кордубою, З. Кузелею, В. Кравченком, О. Барвінським, В. Гнатюком, С. Петлюрою, М. Дикаревим, І. Шишмановим, Є. Чикаленком, В. Ястребовим, П. Рябковим та іншими вченими.

Під час еміграції Ф. Вовк здійснював тривалі подорожі з метою історичного та етнографічного дослідження українського населення Добруджі, ремісників Болгарії; займався музейними, етнографічними та археологічними колекціями Відня, Рима, Неаполя, Флоренції, Берна, Женеви, Цюриха та Парижа [17]. На основі фольклорно-етнографічних матеріалів, зібраних під час подорожей по Європі, зокрема в Тульчі (Добруджа), Ф. Вовк створив та опублікував у «Киевской старине» під псевдонімами «Кондратович» і «Лупулеску» історично-етнографічні нариси «Задунайская Сечь (по местным воспоминаниям и рассказам)» [2] та «Русские колонии в Добрудже (историко-этнографический очерк)» [3].

Розвідки Ф. Вовка про Задунайську Січ розглядали у своїх працях О. Франко [17], Ю. Фігурний [14; 15], В. Кушнір [10] та ін. В. Наулко [11; 12] досліджував козацьку тематику в епістолярній спадщині Ф. Вовка. Пісенні записи Ф. Вовка використовували у своїх працях М. Драгоманов [5], Б. Грінченко [4], М. Сумцов [13] та ін. Авторка цієї статті у своїх дослідженнях також послуговувалася записами Ф. Вовка. Це, зокрема, «А слава козацька не вмре, не загине» [6] та «До вивчення героїчного народного епосу на уроках української літератури» [6].

О. Франко писала про те, що Ф. Вовк збирав фольклорні та історичні матеріали про боротьбу з турками, татарами, переселення запорожців за Дунай і їхнє життя там, і що ці матеріали

залишилися в архіві вченого й окремо ніде не публікувалися, а лише використовувалися в його розвідках про Задунайську Січ [17, с. 201]. Щодо нарисів Ф. Вовка про Задунайську Січ дослідниця відзначає те, що в них поєднано критичну науковість, широку документалістику, різноманітність методичних підходів, а також те, що нариси написані на високому художньому рівні, що вони мають неабияку історичну цінність, бо вперше в українській історіографії висвітлюють життя задунайських козаків більше як за сторіччя з часу зруйнування Запорізької Січі (1775) аж до початку 80-х років XIX ст. [17, с. 201].

Ю. Фігурний називає Ф. Вовка і першим дослідником Задунайської Січі [15, с. 54]. Він вважає, що наукова праця Ф. Вовка (Кондратовича) «Задунайская Сечь (по местным воспоминаниям и рассказам)» стала першим унікальним дослідженням історії, культури та побуту задунайських січовиків [15, с. 57]. Учений робить спробу, як він пише, надати науково виважену оцінку діяльності Задунайської Січі та її видатному досліднику Федорові Вовку [15, с. 54]. Він досить детально з позицій історизму переповідає особливості її заснування, зокрема зазначає, що Задунайська Січ – це військова організація українських козаків, яка існувала в 1775–1828 роках на землях Туреччини в гирлі Дунаю. Після зруйнування російським царом восьмої Запорізької Січі (так званої Нової Січі (1734–1775)) багато запорожців тікали за Дунай у межі Османської імперії, де невдовзі створили дев'яту (останню) Січ українського козацтва. Турецька влада надала колишнім запорожцям землі між річками Південний Буг і Дунай. У 1776 році козаки в гирлі Дунаю заснували Задунайську Січ, яка згодом стала відома як Усть-Дунайська (можливо, на місці сучасного міста Вилково Одеської обл.) [15, с. 55].

В. Кушнір у статті «Українська ідентичність і українці Північної Добруджі у працях Ф. Вовка» головну увагу зосереджує на розгляді другої праці Ф. Вовка (Лупулеску) «Русские коло-

нии в Добрудже (историко-этнографический очерк)», аналізує результати дослідження Ф. Вовком деяких аспектів традиційної культури, у тому числі особливості процесу облаштування українців у новому природно-географічному та полікультурному середовищі, простежує новації в побуті, господарській діяльності, характеризує специфіку системи самоврядування, роль духовенства, освітньої діяльності у справі збереження української ідентичності, визначає проблеми її формування в регіоні, указує на шляхи консолідації українців, перспективи розвитку української громади [10].

Метою нашої розвідки є розгляд фольклорних записів, уміщених в історико-етнографічних працях Ф. Вовка про Задунайську Січ, адже детально вони ще не досліджувалися вченими. Праця Ф. Вовка (Кондратовича) «Задунайская Сечь (по местным воспоминаниям и рассказам)» [2] базується на його фольклорно-етнографічних записах, зроблених у Добруджі від переселених за Дунай запорожців. Розпочинається нарис з пісні «Позволь, батьку-отамане» [2, с. 27], яка передає трагічний момент руйнування Запорізької Січі драгунами Текелія, коли вільнолюбиві січовики просили свого «батька-кошового» дозволити воювати з «москалями», але він не дозволив проливати християнську кров: «Не позволю, миле братьтя, / Вам на башті стати: / Однакове християнство – / Грішно вигубляти!».

Ф. Вовк сам указує на основні джерела написання своєї праці: через повну відсутність літературних даних щодо Задунайської Січі йому довелося звернутися до місцевої народної літератури, до оповідань і спогадів старших людей [2, с. 30–31]. Стосовно українських народних пісень, то вони в Добруджі збереглися краще, ніж в Україні. Тут Ф. Вовк зібрав близько 70 одних тільки історичних пісень, які становлять в основному невідомі варіанти. Ф. Вовк зазначає, що до початку ХІХ ст. пісенна народна творчість майже зовсім згасла серед добруджанського українського населення й не зачепила

подій з історії Задунайської Січі. Деякі пісні більш ліричного змісту виражають тугу за батьківщиною, небажання вмирати «на чужині», надію перевести за Дунай свою сім'ю тощо. Щодо усних переказів і оповідань, то з цього погляду пошуки виявилися більш результативними. Майже від кожного старого козака вдалося почути оповіді, які по-своєму характеризували життя задунайського Запорожжя. Найбільшою знахідкою був 120-літній запорожець Ананій Іванович Коломієць [2, с. 31], котрий жив у Катирлезі. Детальні записи від цього останнього задунайського «січовика» стали основним матеріалом дослідження Ф. Вовка, адже вони охоплюють майже весь час існування Задунайської Січі і дають можливість створити певне розуміння про соціальне життя цієї козацької общини [2, с. 30–31].

Ф. Вовк вважає за необхідне ознайомити читача з головним джерелом своєї статті – постаттю А. Коломійця, позаяк вона слугує «живою ілюстрацією епохи». Ось як описує його Ф. Вовк: «Степенно войдя, медленно снявши шапку и не обращая внимания на приветствия, он несколько раз перекрестился по направлению к иконам и затем только ответил на наши приветствия. Сильно сгорбленный, с небольшим уже количеством волос на седой голове и пожелтевшей уже клинообразной бороде, он всё таки носил на себе ясные следы прежней мужественной красоты и богатырского сложения. Необыкновенно спокойный тон, неизменная старчески-добродушная улыбка и словоохотливость, с небольшой подчас примесью обычного малороссийского юмора, столь свойственного нашим “дідам”, сразу-же облегчили начало наших разговоров» [2, с. 32]. Далі Ф. Вовк наводить перекази Коломійця про історію Київської Русі, про князя Юрика (Рюрика), про «двох пресвиторів» Кирила і Мефодія, про козаків, про Чорний Ліс, Великий Луг, Байрак, Чуту, про першу назву Києва – «Берести», першу назву козаків – «козари», про руйнуван-

ня Запорізької Січі. Оповіді супроводжувалися записом історичних пісень «У славній Січі, у Чуті» [2, с. 35], «Ой, тисяча сімсот да дев'яносто як першого года» [2, с. 35]. Аналізуючи їх, Ф. Вовк доходить висновку, що ототожнення всього політичного життя України з долею Запорожжя дуже подібне до народних історичних пісень, які не пропускають жодної події, близької до народних інтересів, і повністю ігнорують такі вагомні факти, як ліквідація Гетьманщини [2, с. 37].

Учений детально подає життєвий шлях старого запорожця, який із 1811 року був очевидцем і учасником запорозького життя за Дунаєм, і тому його спогади мають неабияке значення. Коломієць, як зауважує Ф. Вовк, не ідеалізував запорозького життя, особливо за Дунаєм, а навпаки, – його ставлення до нього швидше можна назвати песимістичним. Це все робить записи від Коломійця особливо цінним матеріалом. Його подальші розповіді про переселення запорожців за Дунай також супроводжуються піснею: «Ой чого, чого запорожці / Тай смутни, невеселили стали? / Ой що обступили превражі драгуни / Та й усіма сторонами... / Ой як утікали, то усе забірали / И из церков икони, / Тільки покидали золотую збрую / Та ворони кони... / Ой ісходились да у кінець Дунаю / Та до купи лимани, / Бо там наших запорожців / Сорок тисяч проживали...» [2, с. 43]. Ця пісня відноситься до «виходу запорожців після розорення Січі драгунами Текелія», на яку оглядались, «умиваючись сльозами».

Ф. Вовк зазначає, що в розповіді Коломійця ідеться також про те, що запорожці залишили все добро, а із собою взяли із січової церкви одну ікону Покрови та ще запорізькі грамоти. Та й ікону вони на лодки не взяли, а поклали в «бисаги», і понесли її із собою ті 40 чоловік, які вирушили в Аккерман пішки, про що потім дуже жалкували. Далі Ф. Вовк наводить ще одну пісню, записану в Тульчі від Сидора Теліги, у якій причиною переходу козаків за Дунай стало відбирання в них земель: «Ой

Боже-ж наш милостивий, / Ой Боже милостивий, / Що породились ми / В світі нещасливи, / Ой хотіли-ж ми / А землі заслужити, / Аби у вольности / Хоч віку дожити. / ... Дарували-ж нам землю / Од Дністра до Богу, / А гряницею / По бендерську дорогу. / Дарували, дарували / Та й назад одібрали, / А нашу землю / На вражих панів роздали. / Дарували, дарували / Та й назад одібрали, / А нас козаченьків / На Кубань-річку заслали. / А ми ж козаченьки / Там не схотіли жити. / Посідали на лодочки / Та за Дунай махнули» [2, с. 45]. Дослідник також згадує інші варіанти цієї пісні, у яких мовиться про те, що козаків «в улани забрали», що землі між Дністром і Бугом дає «турецький цар», але через «проклятих панів» запорожці тікають за Дунай.

Учений намагається зрозуміти особливості переселення козаків, спираючись на пісню, яку співали запорожці, як утікали до «турчина»: «...Ей зажурився сивий соколочок: / Ей бідна наша, наша головочко. / А що не укупі наши брати сіли. / Наши брати сіли та й пісні запіли – / Один у москаля, другий у турчина, / Третій у Малтиза служить за одержу. / И той гірко плаче за польскую межу: / “Ой ти москаль, ой еретенний сину, / Запропастив Польшу – ще й нашу Україну!”» [2, с. 46]. Пісня, на думку дослідника, показує, що розповіді Коломійця про переселення частини запорожців на острів Мальту повинні мати певне реальне підґрунтя. Далі Ф. Вовк наводить наступну пісню, записану від А. Коломійця. У ній передається бажання запорожців переселитися на береги Дунаю «під високу руку турецького царя»: «Ой москалю, ой москалю, / Ой що так худо робиш? / А що наше славне Запорожжя / Усе у кінець переводиш: / Ой не жалуйте запорожці / Ви на московські генерали, А жалуйте запорожці / Да на свої вражі пани. / Бо вони пани-пребісови-сини, / А уже вони поробили, / Що усі степи, усі плавні / Москалеви уручили! / А тепер наши запорожці / У великому жалю – / Що не знали кому поклониться / Да которому царю! /

Поклонилися-б ми восточному, / Тай той нас не приймає – / Ходим служити ми до турчина: / Турчин нас добре знає! / “Ти турецький царю, ти турецький царю, / Змилуйся над нами, / Прийми нас у свою землю курінями!” – / “Ой рад-же-ж я, запорожци, / Вашу волю вчинити, / Коли ж все будете, славни запорожци, / Мені зміну робити!” / “Ми не будем – ти турецький царю, / Тобі зміни робити, / Бо нас присягає усіх сорок тисяч / Тобі вірно служити!”» [2, с. 47–48]. Дослідник уважає, що соціальне становище України і Війська Запорозького, указане в пісні, більше підходить до часу останніх днів Запорозжя [2, с. 48].

Ф. Вовк, спираючись на спогади А. Коломійця, описує історію переселення запорожців спочатку в Банат, Сеймен, а потім у Добруджу. Він наводить перекази та легенди, зібрані в Добруджі, у яких оповідається про особливості боротьби запорожців за утвердження Задунайської Січі на цих землях. Війна проти росіян, потім проти сербів, греків у свідомості задунайського козацтва не могла не викликати «роз'єднаних» почуттів, які були фатальними для існування Задунайської Січі і які знайшли своє вираження в словах народних історичних пісень: «Ой крикнула лебедочка із степу летючи, / Заплакав наш Кошовий од цариці йдучи: / “Великий світ, миле братьтя, – нема де прожити; / Заприсягнім турчинови на сто-тридцять год жити. / За все добре, миле братьтя, під турком жити, / Тільки одно неприємно, що на віру бити!...”» [2, с. 273]; «Ой наробили та славні запорожци / Та великого жалю: / Що не знали, кому поклониться, / Та которому царю... / Ой поклонилися турецькому; / Під ним добре жити. / А за все добре, за одно не добре, / Що брат на брата бити!» [2, с. 273]. Ф. Вовк уважав, що сувора історія зніме в майбутньому цей важкий докір із пам'яті останніх січовиків, указавши на ту силу й ті обставини, через які запорожцям доводилося жалітися на те, що «великий світ, миле браття, а нігде прожити».

Доки на Січі були ще старі наддніпровські запорожці, доки її склад поповнювався вихідцями із Чорномор'я, доти там міцно трималися давні традиції вільного козацтва, і задунайські запорожці часто відмовлялися від пропозицій російського уряду щодо їхнього повернення на батьківщину, про що йдеться в записаній А. Метлинським пісні в Гадяцькому повіті Полтавської губернії: «Ой пише москаль та й до Кошового: / “А йдіте до мене жити, / Ой я дам землю та по прежньому / А по Дністер-границю”. – / “Ой брешеш, брешеш ти, вражий москалю, / А ти хочеш обманити: / Ой як підем ми у твою землю – / Ти будеш лоби голити!”» [2, с. 277]. Такі міркування змушували запорожців залишатися далеко від своєї батьківщини, як не тяжко це було і як не наводили їх на роздуми «російські пропозиції», про що мовиться в пісні, записаній від Коломійця: «Закричала ластівонька, / Зо дна моря виринаючи, / Говорили запорожці, / Тай по Січі похожаючи: / “А що будем, брати, робити / А що будем ми починати? / А чи будемо на Русь ити, / Чи будемо у турчина проживати?” – / “А чим-же нам на Русь ити? / Вже-ж нам, братья, з родиною / Та й до віку не видатися!”» [2, с. 277]. Ф. Вовк зазначає, що від Коломійця йому вдалося записати найбільше старовинних пісень, якими він ілюстрував свої розповіді. Пісні були не проспівані, а тільки «проказані» [2, с. 277].

Дослідник зауважує, що в народних історичних піснях, які збереглися в Добруджі, не було знайдено жодних згадок на місцеві події запорізького життя взагалі, відсутні в них також будь-які спомини про отамана Гладкого, за винятком одного варіанта пісні «про руйнування Січі», у якому останні рядки приурочені Гладкому і містять у собі гірку іронію щодо нього: «Ой летіла бомба – серед Січі впала, / Пропало військо запорожське – не пропала слава. / А нас Гладкий – отаман поголив ще й поголить, / А все-ж нам козацьку славу зробить!» [2, с. 288]. Іншу подібну переробку, приурочену пам'яті Глад-

кого, Ф. Вовк наводить в гумористичній «приказці»: «Лежить запорожець у своїм куріні – під возом и не може головою знести, як из річки из Ковбані води принести: відра не було, бакла не случилось... Пішла жінка у сиричуватих постолах води принести та й спіткнулась, підковзнулась та й упала, та й прийшла, та й плаче: “Лучче-б було панщину робити, як отак на волі жити”. – “Не журись, жоно, об тім, есть у мене голова Антон наш Гладкий – він голив и поголить, та все-ж нам козацькую славу зробить!”» [2, с. 288–289]. Цей запис уміщено в збірнику Б. Грінченка «Из уст народа» (Чернигов, 1900, с. 298–299). «Приказка» ця, як уважає Ф. Вовк, була складена з огляду на «незавидне» життя запорожців, переведених на Кубань, тобто чорноморців, і згодом пристосована вже й до життя азовських козаків, яких потім «поголили», себто перетворили на солдатів, «атоманом» яких був генерал Гладкий [2, с. 289].

Ф. Вовк розглядає соціальні й політичні мотиви, які змушували безземельних, беззахисних козаків тікати за Дунай. Це найкраще розкриває пісня, яку він записав у Тульчі від Марії Михайлихи: «Ходив, блудив молодий козак по річці по Дону, / Пришатався, примотався і к самому Дунаю: / “Ой, ви, хлопци-перевозци, перевезіть мене на той бік Дунаю, / А я вам сімсот рублів заплачу, / А що мало-небагато, до тисячи доложу!” / Огляньтесь добрий молодець, аж немає-ніт нічого: / “Що мені робити? – чи обнявши свою головоньку / Та йти у військо служити?”» «“Пішов-би я до отця-до матки, – разсуждає козак, – отець-мати померли, пішов-би я до роду, до плоду, а рід-племя не прийма, пішов би я до жінки молодои, жінка молода та заміж пішла! Кудаже йти?”» Далі пісня відповідає на це запитання: «Ой у полі криниченька, там дівчина воду брала, / Мені молодому шляхи розказала: / “Ото-ж тобі, ти добрий молодець, / А ни плакати, ни тужити – / Ото-ж тобі, та добрий молодець, / Аж три дороги лежать: / Одна на Дін, а другая у Крим, / А третя на Запорожье!”» [2, с. 735–736].

Ф. Вовк наводить пісню, записану від Остапа Данчука, у якій ідеться про нелегкі спроби переправи козаків за Дунай: «Ой де Дунай річка та широка. / Та на перевозі усе глибока. / Да луги из лугами, / А береги з берегами... / Ой там запорожци проїзжали / И молодих бурлак провожали... / А тепер не проходять / И бурлак не проводять – / За превражими панамми! / Ой да наши пани усе поляки. / А пишуть письма про бурлаки: / “Да коли-б нам их піймати. Да кого-б нам оддати Да у ті нещастній салдати”» [2, с. 737].

У записах із Добруджі простежується ставлення запорожців до церкви і священників: «Були у нас хлопци-славни запорожци, / Та не бачили з роду церкви, / Та побачили в степу скирту сіна... / Один каже: “що то, брате, в степу стоїть?” / А другий каже: “ото-ж церква наша!” / Були у нас хлопци – славни запорожци, / Та не бачили з роду попа, / Та побачили на степу цапа... / Один каже: “що то, брате, ходить?” / А другий каже: “ото-ж піп наш”. / Були у нас хлопци – славни запорожци, / Та не бачили попаді з роду, / Та побачили чаплю на болоті – / Один каже: “що то, брате, ходить?” / А другий каже: “ото-ж, мабуть, попадя наша!”» [2, с. 739]. У пісні «Ой у полі шелем-белем (сюда-туда) коливається» мовиться про негативне ставлення козаків до духовенства: «Ой нехай мене не ховають ни попи, ни дяки, / А нехай мене поховають задунайські козаки! / Бо ті попи, бо ті дяки за парами бьются, / А задунайські козаченьки хоч меду-вина напьются!» [2, с. 739]. Ф. Вовк уважає, що ці записи не можуть характеризувати загального ставлення дунайських запорожців до релігії. Навпаки, як видно зі спогадів Коломійця, січовики відзначалися великою побожністю. Він наводить діалог між священником отцем Лук'яном і кошовим Литвином: «“церква у нас уся у золоті, – казав о. Лук'ян, – а по вікна у крові християнській: ти цёго не бачиш, а я бачу!” – “То що-ж робити?”» – спрашивал у него растерявшийся Литвин. – “А от що: от поки паном,

пануй, ти чоловік добрий, а як не будеш більше кошовим, то йди у ченці, та Богови молись!” “Так він и зробив, – прибавляє Коломієць, побув кілька там часу Кошовим, а як скинули ёго, пішов у Мирнопоян у ченці, та там ченцем и вмер”» [2, с. 740].

Щодо духовенства Задунайська Січ зберегла до кінця повну незалежність, і завжди сама вибирала для себе священиків. Зі слів Коломійця виходить, що історичні пісні і перекази на Січі були популярними, і не забувалися там, незважаючи на повну відсутність кобзарів чи лірників, які служили єдиними та й то уже зникаючими зберігачами їх у народі. Оповідачів про старовину поважали, їхні «оповідання» слухали з великою цікавістю, і з цих оповідань та пісень створювалися більш менш правильні історичні уявлення, якими захоплювався Ф. Вовк у Коломійці [2, с. 764–765].

Далі вчений наводить цікаві філософські роздуми, дуже співзвучні до нашої сьогоденної історії. Життя Задунайської Січі, за його спостереженнями, у свої останні часи існування доходило до того цікавого моменту, коли Задунайська Січ мала всі можливості перетворитися в оригінальну, зовсім самобутню й вільну українську колонію. Проте в умовах її існування був один фактор, якого достатньо було для того, щоб порушити весь хід її природного розвитку, – це її «фальшиве становище» з політичного погляду. Ф. Вовк наголошує на тому, що від моменту, коли Калнишевський не дозволив своїм запорожцям «на башті стати», аби протистояти руйнуванню Січі, і до переходу Гладкого в 1828 році, «фальш ця», яка виражалася, за словами народної пісні, у необхідності «на віру» чи «брат на брата бити», червоною ниткою проходить через усю історію Задунайської Січі. Упродовж усього часу існування Січі за Дунаєм не було жодного моменту, коли б ця фальш забувалася і не давала себе відчувати, не збуджувала б у запорожців бажання певним чином її позбутися. Ознаки цього було видно під час російсько-турецької війни 1809 року, під час сербсько-

го повстання, під час повстання Греції за незалежність, і, зрештою, перед війною 1828 року. Кожна із цих подій викликала хоч у незначної кількості товариства, якщо не спробу, то бажання вийти із цього «фальшивого стану» й поселитися знову в Росії на тих вільних засадах, заради яких вони пішли звідти й терпіли своє існування в Туреччині [2, с. 771–772]. Ці постійні розходження між «фальшивим своїм станом» і бажанням свободи не могли не відобразитися на внутрішньому стані общини, не могли не привести до деморалізації, не могли не знизити рівня політичних і соціальних ідеалів і неминуче вели до того внутрішнього розколу, ознаки якого показав Ф. Вовк у своєму викладі. Можливо, це само по собі уляглося б, уважає дослідник, проте нова війна і удар, нанесений Гладким, зупинили весь цей процес разом з існуванням самої Січі.

Була зруйнована общинна січова організація, були зруйновані зв'язки між численними уламками Січі, які залишалися ще за Дунаєм, і замість суспільно-організованої української колонії в Добруджі залишилися розрізнені, нічим між собою не зв'язані групи «руснацьких сімей». «Яки тепер запорожци!? – говорив старий Остап Данчук; тепер уже таки запорожци, що як не пустять у хату, то й за порогом постоимо. Оттаки тепер запорожци!» [2, с. 772]. Далі Ф. Вовк розмірковує про долю українського народу. Він зазначає, що кожний народ має такий суспільний і політичний лад, який сам створив собі всім своїм історичним життям, своїм культурним розвитком тощо. Але бувають випадки, коли народ, підкоряючись різним внутрішнім стимулам, попадає в зовсім чужі для нього соціальні й політичні умови. Історія Задунайської Січі представляє один із таких випадків і може служити в мініатюрі чудовим прикладом того, яким німецьким і шкідливим буває всяке вільне чи невільне відхилення від свого природного шляху в те середовище, принципи існування якого в чомусь протилежні до принципів існування цього суспільства. Украї-

ні не раз упродовж її історичного життя доводилося пережити такі відхилення: пов'язувала її доля з «феодално-аристократичною і клерикальною Польщею... пробувала зв'язати навіть із Туреччиною, яка стихійно пригнічувала слов'янство» [2, с. 773]. Свій нарис Ф. Вовк закінчує оптимістичними словами 120-літнього оповідача: «А усе я вам скажу: усе знаєте, що далі, то неначе лучче стає... розбійства того менше... людоїдства того нема... А перше були!.. А за нас...то наше не пропаде... досі не пропало, то вже й не пропаде!... нашого насіння ніхто не скоренить» [2, с. 773].

Дослідник Ю. Фігурний також акцентує на тому, що Ф. Вовк «наголошував на негативній ролі бездержавності України». «Це стосується як долі українського задунайського козацтва, так і життєвого шляху Федора Вовка» [15, с. 62], – зауважує вчений.

М. Сумцов у праці «Современная малорусская этнография» [13] відзначав важливість історичного значення цього дослідження Ф. Вовка. «Історичні перекази з народних уст та історичні пісні надають подвійне значення статті як цінному посібнику для історії і етнографії», – писав М. Сумцов [13, с. 45–46]. Він навів назви 16 пісень, які трапляються в праці Ф. Вовка, і висловив припущення, що ці пісні можуть згодитися для майбутнього видання збірника малоросійських історичних пісень XVIII ст. Частина з них опублікував М. Драгоманов у женецькому збірнику «Політичні пісні українського народу XVIII–XIX ст.» [5, ч. 1, р. 1] – козацьку пісню «Стоїть явір над водою» (зап. від Остапа Дончука в Тульчі, 1881, X. В.), історичні пісні – «Ой нарobili та славні запорожці» [5, ч. 1, р. 1, с. 132], «Ой москалю, ой москалю» (с. 132–133, від А. І. Коломійця, 1881), «Закричала ластівочка» (с. 133–134); у другому розділі збірника «Політичні пісні українського народу XVIII–XIX ст.» [5, ч. 1, р. 2] – історичну пісню «Ой, понад річкою, понад Синюхою» (с. 100–101, зап. Денисенко в Тульчі, 1881).

У збірнику Б. Грінченка «Этнографические материалы, собранные в Черниговской и соседних с ней губерниях» [4] уміщено 28 пісенних записів Ф. Кондратовича (Ф. Вовка), здійснених у 1881–1882 роках у м. Тульчі та с. Катирлез у Добруджі (Румунія) від Остапа Данчука, Тараса Корнієнка, Якова (рибалки), А. І. Коломійця, Марії Михайлової, Г. Денисенка. Серед них пісні про кохання – «Сидить, сидить сіромаха» (№ 375, с. 183), «Ой з-за гори вітер віє» (№ 378, с. 185), «Ой заржи, заржи, коню вороний» (№ 447, с. 216), пісні родинного життя – «Ой не жаль мені так ні на кого» (№ 638, 3, с. 339), «Ой гай, мати, ой гай, мати...» (№ 688, с. 382–383), «Ой нещасная волокита...» (№ 742, с. 416), «Ой шумлять верби да кінець греблі» (№ 747, с. 418–419), станові пісні – «Ой косить хазяїн та на степу сіно» (№ 1396, Б, с. 570–571), «Ой п'є чумак на риночку» (№ 1401, Б, с. 575, історичні пісні – «Байда» (№ 1415, Б, В, с. 583–584), «Овраменко» (№ 1416, Б, с. 585), «Супрун» (№ 1417, А, Б, с. 585–586), «Ой горе ж мені та на чужині» (№ 1420, с. 591–592), «Не жаль мені на сотника» (№ 1422, с. 593), «Ходив, блудив молодий козак по Дону» (№ 1423), «Ой понад річкою, понад Синюхою» (№ 1426, А, Б), «У славній Січі у Чуті» (№ 1427, с. 596), «Лебеденко та гайдамаки» (№ 1428, Б, В, с. 598–599), «Жаліються хлопці» (№ 1432, с. 601–602), «Да не буде лучче, да не буде краще» (№ 1433, Б, с. 603), «Ой стояли ми та на гавані» (№ 1434, с. 604–605), балада «Закладався кінь з орлом» (№ 1704, с. 695–696), рекрутська пісня – «Породила мене мати на біду» (№ 1455, А, с. 624), пісні про панщину і волю – «Ой содома, пане куме, що будем робити?» (№ 1470, с. 635), «Кріпакам не дають утікати за Дунай» (№ 1473, В). У збірнику Б. Грінченка «Из уст народа» (Чернигов, 1900, с. 298–299) є запис Ф. Вовка «Запорожці на Кубані» («приказка»), зроблений в м. Тульчі в Добруджі від вдови Марії Михайлової, який він уперше опублікував у нарисі «Задунайська Січ» [2, № 2, с. 288–289].

У «Киевской старине» (1882, № 9, с. 579–582) Ф. Вовк опублікував фольклорні записи «Задунайские придания»: «1) Про Палія та Мазепу (записано от Марка Глухого у Тульчі, окт. 1881 г.) 2) Про Антона Головатого, Оноприя Шпака і царицю Катерину (зап. от Ананія Ів. Коломійця у Катирлезі)», підписавши криптонімом «Х. Ц».

У праці «Русские колонии в Добрудже (историко-этнографический очерк)» [3] Ф. Вовк основну увагу приділяє з'ясуванню причин заснування Задунайської Січі та історії її існування. При цьому він також спирається на розповіді запорожців та на поетичні зразки народної творчості. «Достаточно будет для примера вспомнить известную думу об Алексее Поповиче о буре на Чёрном море, чтобы видеть, до какой степени была известна запорожцам география дунайской дельты, – зазначає дослідник. – Вот почему несколько не удивительно, что когда запорожскому братству пришёл конец на Днепре в 1775 г., то у запорожцев явилась идея перенесения своей Сечи в дельту другой великой реки того же черноморского бассейна, хотя и начинающейся вне славянских пределов» [3, с. 122].

Завданням дослідження Ф. Вовка було ознайомити читачів із «крестьянско-земледельческой колонизацией, которая развивалась главным образом в тридцатых годах настоящего столетия» [3, с. 122]. Спочатку він у загальних рисах хоче нагадати читачам «судьбу бывшей Задунайской Сечи». Далі Ф. Вовк наводить перекази Корнія Білого, Марка Чмеленка, Марії Михайлихи про причини еміграції українського населення в Добруджу, «за Дунай». Насамперед це рекрутчина, про яку мовиться у двох рекрутських піснях, які подає дослідник: «Бодай же ти мене, мати, в купели зальляла, / Як ти мене молодого в військо згодувала!» [3, с. 141]; «Втикай, сину, в Волощину – / Не можна тут бути: / Пописали комисари / Всих нас у некрути» [3, с. 142]. Ще інше лихо чекало втікачів – це кріпаччина, про що йдеться в пісні про кохання: «Ой отдайте мене да за турчи-

на, / Щоб мени панщина недокучила» [3, с. 143]. Ф. Вовк пише також про нелегкий шлях утікачів, на яких були розставлені «козачі пікети» вздовж усієї границі від Пруту до моря. При цьому він спирається на розповіді Марії Михайлихи та Івана Федорова про «перевізників-рибаків».

Ф. Вовк наголошує на тому, що турецькі правителі не чинили опору втікачам з України, не видавали їх шукачам і навіть збудували для них православну церкву. Він детально розповідає про походження міста Тульчі, яке стало головним пунктом для переселенців-утікачів. Спираючись на перекази «кательницького шинкаря Сидора», Ф. Вовк подає відомості про те, як відбувалося розселення українських емігрантів. Крім переселенців, які вели осілий спосіб життя, у Добруджі було багато одиноких, бродячих людей, яких називали «сіромахами», про яких згадується в піснях: «Видно степи полтавські, видно гори задунайські. Ой давно я поглядаю на курини сироманські» [3, с. 150].

Дослідник наводить згадку Остапа Данчука про «сіроманців»: «Было как поприходят сюда в Тульчу – точно войско какоенибудь... Да и народ же был добрый... войдут, бывало, в хату колядовать, так через них ничего и невидно – только потолок и видишь – такие высокие... Оттака парубота була!..» [3, с. 151]. Проте ні свобода, ні відносно непогані умови життя українців у вільній Туреччині не могли, як зазначає Ф. Вовк, «заглушити жгучею любов'ю к своїй землі» [3, с. 151]. Найважче було «безсімейній сіромашні», яка не мала нічого, крім рук і «волі». Їхній душевний стан розкриває пісня, записана від О. Данчука в Тульчі: «Сидить, сидить сиромаха, / Думає, гадає – / Сам зостався на чужини, / Родини не має... / Нема роду, ни родини, / Ни щастья, ни доли – / Сам зостався на чужини, / Як билина в поли. / Ой на тую билиночку / Стиха витер віє – / Тож то тяжко без дружини, / Аж серденько мліє...» [3, с. 151].

Ще одна пісня, записана від Сидора Теліги в Тульчі, передає бажання козака-сіроманця «перекликати» до себе свою родину. Пісня багата своєю поетичною символікою, яка змальовує відчай самотньої людини: «Ой безщасная та волокита, / Та журба ж мене зъила: / Ой що ж найменша у степу пташка, / Та й та мене біла... / А за що ж вона мене біла? / Що я сиротина. – / А за що ж вона мене лає? / Що роду немає!...». Далі в пісні йдеться про далеку родину бідолахи, яку він дуже хоче «перекликати» до себе: «Ой я ж тую биструю ричку / Очеретом перетичу / Доки ж свою та родиночку / Та на цей бик перекличу» [3, с. 152]. В іншій пісні мовиться про бажання молодця-сіроманця повернутися назад в Україну: «Ой там за Дунаєм молодець гуляє, / Молодець гуляє, на той бик гукає, / На той бик гукає: “Подай перевозу – / Подай перевозу, я й перевезуся, / На свою Вкраину хоч раз подивлюся...”» [3, с. 152]. У цій пісні розповідається про початок «великого зворотнього переселення в Росію» – «велику виходку», коли «сіромашня» першою кинулася повертатися на свою батьківщину, як тільки повіяло «свободным воздухом в России» [3, с. 152].

Свого апогею зворотне переселення досягло в 1861–1862 роках. «А ви ж чом не пишли у ту виходку?» – запитував Ф. Вовк у старожила Сидора із Катирлеза. І далі дослідник наводить мудру відповідь козака, який уже втратив віру в доброго пана: «Ге...чом...?! .. то ото ж и тоди було питаються, чом ти у Росію не йдеш? – то я й кажу: а хочте, кажу, от подивиться: оттам иззadu написано, чога я не йду – мени пан мій як дав добре ризок, то й доси слид знать!.. Ну, а тепер, хоч не бьють, – та знаєте, як то кажуть: хоч не б’є і не лає, та ничего и не дає... польска приказка є така!» [3, с. 154].

До 1879 року Добруджа була під турецькою владою, у 1879 році цей край приєднали до Румунії. У той час, крім українців, там жили греки, болгары, румуни, татари, турки, серби, італійці, німці, французи, англійці, євреї та ін. Дослідник опи-

сує промисли, якими займалися українські «сіроманці» за Дунаєм (це в основному рибальство, землеробство, виноробство тощо), описує етнографічні особливості добруджанських і дунайських «руснаків» (архітектуру, одяг, їжу), відзначаючи те, що вони зберегли «національний тип», що пісні, ігри, різні родинні і громадські свята, весільні обряди «устраиваются с соблюдением старых украинских обычаев» [3, с. 329]. Аналізуючи стосунки між емігруючим населенням, Ф. Вовк наголошує на тому, що «турки не только со стороны руснаков, но и со стороны всех славянских и не славянских народов, населяющих Европейскую Турцию, – единогласно и единодушно признаются народом в высшей степени симпатичным, добрым, безукоризненно честным и справедливым» [3, с. 335].

Ф. Вовк також звернув увагу на суспільну організацію переселенців у Добруджі, їхню церкву, монастирі, школу, грамотність, народну словесність. Перші поселенці – запорожці – жили в Добруджі за такими самими принципами, які були в Придніпровській Січі. Пізніші переселенці утворили навколо Січі землеробські общини («райю»). Під час турецького панування в Добруджі українські поселення являли собою сільські й міські общини, у яких головна адміністративна влада належала сільським зборам, або громаді, а виконавча – чорбаджі і його помічнику – осавулу.

Ф. Вовк детально переказує історію походження церков, наголошуючи при тому, що «церковные дела занимают если не первое, то во всяком случае очень видное место в общественной жизни задунайских руснаков и служат одним из самых главных связующих элементов их “громады”» [3, с. 690–691]. Він також згадує про існування двох монастирів у Добруджі – чоловічого і жіночого, наводить легендарні розповіді про отця Афанасія Лисовенка, засновника монастирів. Дослідник відзначає, що в Добруджі збереглася «в замечательной свежести» народна усна література казок, прислів'їв, легенд і особливо

пісень. Ф. Вовк зазначає, що, незважаючи на повну відсутність кобзарів і лірників, від жителів Добруджі вдалося почути багато варіантів старовинних історичних пісень, які відомі в Україні тільки з давніх збірників і дуже рідко трапляються у виконанні таких кобзарів, як Андрій Шут чи Остап Вересай [3, с. 700]. Він пише, що один із етнографів зібрав там понад 80 варіантів пісень про «розорення Січі» (1703–1775), про козака Софрона, Байду, Нечая, Саву Чалого, «Канальську» роботу, Перебийноса, а також пісень запорозьких, гайдамацьких і чорноморських, легенди про Палія і Мазепу, Катерину II і запорожців, про запорожців на Кубані тощо [3, с. 701]. Насправді цим щасливим етнографом був сам автор статті, яку він змушений був підписати псевдонімом «Лупулеску» через цензурні обмеження. Дослідник також з радістю відзначає те, що в добруджанських руснаків збереглася їх основна етнографічна риса – рідна мова [3, с. 701]. Завершуючи статтю, Ф. Вовк робить висновок про те, що добруджанські українці, незважаючи на свій, порівняно з малоросійськими селянами, значно вищий рівень і економічного достатку, і розумового розвитку, і навіть грамотності, на всі переваги свого становища, виявилися одним із найбільш дезорганізованих і найменш інтелігентних народів Добруджі [3, с. 703]. Причиною цього Ф. Вовк вважає відсутність культури та представників патріотичної інтелігенції серед переселенців з України.

Обидві праці Ф. Вовка об'єднані головною думкою про нерозривний зв'язок українського етносу й задунайського козацтва, який добре відобразився в усній народній творчості. Ф. Вовк неодноразово у своїх відступах пише про те, чи потрібні будуть його студії народу, українській науці, чи надаремно пише він ці праці, перебуваючи також у вигнанні, на чужині. Чи зможе історія Задунайської Січі застерегти майбутні покоління від подібних помилок. Сьогодні праці Ф. Вовка є особливо актуальними, вони вчать українців, як потрібно

будувати сильне суспільство у своїй незалежній державі, про що тільки мріяли задунайські козаки і їх дослідник учений-українознавець Ф. Вовк.

Отже, у своїх розвідках про життя українських переселенців в Добруджі Ф. Вовк проводить думку про те, що не можна створити розвинене громадянське суспільство за межами своєї нації, своєї країни, про важливу роль інтелігенції в національному відродженні кожної країни, України зокрема. Фольклорні пісні, використані в дослідженнях, відзначаються новизною, оригінальністю, поетичною образністю, жанровою різноманітністю (історичні, козацькі, чумацькі, про панщину і волю, рекрутські, про кохання та родинне життя). При записуванні пісень та переказів проявилися не тільки громадські почуття фольклориста-аматора, а й фаховий підхід до справи – більшість текстів паспортизовано, наводяться також їхні варіанти. Фольклорні записи Ф. Вовка неодноразово були в полі зору дослідників. Вони стали важливим джерелом для створення нових праць, що засвідчує їх значення для науки.

ДЖЕРЕЛА ТА ЛІТЕРАТУРА

1. *Вовк Г.* Бібліографія праць Хведора Вовка (1874–1918) / Г. Вовк. – Київ : Вид-во ВУАН, 1929. – 78 с.

2. [*Вовк Ф.*] *Кондратович.* Задунайская Сечь (по местным воспоминаниям и рассказам) // Киевская старина. – 1883. – № 1. – С. 27–67 ; № 2. – С. 269–301 ; № 4. – С. 728–829.

3. [*Вовк Ф.*] *Лупулеску.* Русские колонии в Добрудже (историко-этнографический очерк) // Киевская старина. – 1889. – № 1. – С. 117–154 ; № 2. – С. 314–336 ; № 3. – С. 685–704.

4. *Гринченко Б.* Этнографические материалы, собранные в Черниговской и соседних с ней губерниях / Б. Гринченко. – Чернигов, 1899. – Т. 3.

5. *Драгоманов М.* Політичні пісні українського народу XVIII–XIX ст. / М. Драгоманов. – Женева, 1883. – Ч. 1. – С. 132–134 ; 1885. – Ч. 1. – С. 100–101.

6. *Козар Л.* А слава козацька не вмере, не загине / Л. Козар // Ринок праці та зайнятість населення. – 2006. – № 1. – С. 51–56.

7. *Конта Р.* Етнологічна діяльність Федора Вовка в Науковому товаристві ім. Шевченка: дорадянська та діаспорна історіографія / Р. Конта // Вісник Книжкової палати. – 2013. – № 2. – С. 1–3.

8. *Конта Р.* Етнологічні здобутки Федора Вовка: сучасна вітчизняна історіографія ХХІ ст. / Р. Конта // Література та культура Полісся [Текст] : зб. наук. праць. Вип. 71. Регіональні проблеми розвитку літератури, історії та культури у загальноукраїнському контексті / відп. ред. та упоряд. Г. В. Самойленко ; Ніжинський державний університет ім. М. Гоголя. – Ніжин : НДУ ім. М. Гоголя, 2012. – С. 286–294.

9. *Конта Р.* Етнологічна діяльність Федора Вовка: радянська історіографія [Електронний ресурс] / Р. Конта // Етнічна історія народів Європи. – 2011. – Вип. 36. – С. 29–35. – Режим доступу : <http://nbuv.gov.ua/j-pdf/eine-2011-36-7.pdf>.

10. *Кушнір В.* Українська ідентичність і українці Північної Добруджі у працях Ф. Вовка [Електронний ресурс] / В. Кушнір // Українознавство. – 2013. – № 1. – С. 136–139. – Режим доступу : http://nbuv.gov.ua/j-pdf/Ukr_2013_1_29.pdf.

11. *Наулко В.* Козацька тематика в епістолярній спадщині Ф. К. Вовка / В. Наулко // Запорозьке козацтво. – Київ ; Запоріжжя, 1997. – С. 256–263.

12. *Наулко В.* Історико-культурна спадщина Запорозького козацтва в епістолярії Ф. К. Вовка і його дописувачів / В. Наулко // Наукові записки : зб. праць / Ін-т укр. археографії та джерелознавства ім. М. С. Грушевського НАН України. Запорізьке відділення. – Київ, 2001. – Т. 6. – С. 305–309.

13. *Сумцов Н.* Современная малорусская этнография. – Київ, 1897. – Вип. 2.

14. *Фігурний Ю. С.* Внесок Федора Вовка в дослідження культури українського козацтва (до 80-ліття з дня смерті) / Ю. С. Фігурний // Українознавство : календар-щорічник. – Київ, 1998. – Вип. 3. – С. 86–92.

15. *Фігурний Ю. С.* Задунайська Січ та її видатний дослідник Хведір (Федір) Вовк у контексті українського етнонацієдержавотворчого процесу / Ю. С. Фігурний // Збірник наукових праць НДІУ. – Київ, 2005. – Т. 7. – С. 53–62.

16. *Франко О.* Наукова та суспільно-політична діяльність Федора Кіндратовича Вовка : автореф. дис. ... д-ра іст. наук: 07.00.05 / О. О. Франко ; НАН України, Ін-т українознав. ім. І. Крип'якевича, Ін-т народознав. – Львів, 2000. – 33 с.

17. Франко О. Федір Вовк – вчений і громадський діяч / Оксана Омелянівна Франко ; Львівський національний ун-т ім. І. Франка. – Київ : Видавництво Європейського університету, 2001. – 378 с.

18. Франко А., Франко О. Аналіз документів і матеріалів особистого наукового архіву Федора Кіндратовича Вовка / А. Франко, О. Франко // Вісник Інституту археології. – 2011. – Вип. 6. – С. 106–123.

SUMMARY

The article analyses the F. Vovk works *The Transdanubian Sich (After Local Recollections and Stories)* (1883) and *The Russian Colonies in Dobrudja (A Historical and Ethnographic Sketch)* (1889), which were published in the periodical *The Kyivan Past* under Vovk's aliases *Kondratovich* and *Loupouleskou*. Using as the basis the historical songs (substantially their unknown versions) and the narratives of the 120-year-old Cossack Ananiy Kolomiyets, as well as other storytellers, the scholar has created the first study of the history, culture and the mode of life of the Transdanubian *sichovyks* (Sich Cossacks). Both works share the motif of inextricable link of the Ukrainian ethnic group and the Transdanubian Cossacks, which is well attested in oral folk art. In the studies on the life of the Ukrainian migrants in Dobrudja, F. Vovk advanced the idea that it is impossible to create a developed civil society beyond the borders of one's nation and one's country. He proceeded with stressing the important role of intellectuals in the national revival of any country, and Ukraine in particular. The folkloric records used in the studies are distinguished by their novelty, originality, poetic imagery, and the genre diversity [historical and Cossack songs, songs of bullock cart drivers (*chumaks*), songs on corvée and liberty, recruit's songs, as well as those about love and fireside]. While recording songs and narratives, not only the amateur folklorist's public sentiments but also the vocational approach to the affair were shown – the majority of texts were categorized; submitted were also the descriptions of songs' versions. The F. Vovk folkloric records did repeatedly attract the researchers' attention and have become a prolific source for creating new works that proves their importance for science.

Keywords: Fedir Vovk, Transdanubian Sich, historical songs and narratives, Ananiy Kolomiyets.